

DEDEM KORKUT'UN DUASINDA TÜRK DEVLET ALGISI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Reyyan ÖZKILIÇ *

Özet: Türkler, Orta Asya'dan günümüze kadar gelen en köklü medeniyetlerden birisidir. Tarih boyunca yaşadıkları coğrafya, dini inançları, konar göçer yaşam tarzları ve bozkır kültürü devlet teşkilatının kutsal kabul edilmesinde önemli rol oynamıştır. Türklerde kutsal kabul edilen bu devlet algısının temelinde cihan hâkimiyeti düşüncesi ve Tanrı'nın yeryüzündeki kutlu temsilcisi olma vazifesi yer almaktadır. Dünyanın farklı bölgelerine giden Türkler bağımsızlık mefkûresi etrafında birleşerek devlet kurmuşlardır. Bu nedenle Türk kültüründe devletin devamlılığı ve bağımsızlığı esas alınmıştır.

Türk kültürüyle ilgili meseleler bugüne dek pek çok araştırmannın konusu olmuştur. Oğuz Türklerinin siyasal ve sosyal yaşamlarını farklı açılardan anlatan Dede Korkut Hikâyeleri, Türk milletinin kültürel hafızasının incelenmesinde önemli bir kaynaktır. Mitolojik köklere dayanmakla birlikte bu hikâyeler içerisinde hem İslamiyet öncesi döneme hem de Türklerin Müslümanlığı kabul edişinden sonraki döneme ait birçok unsur bulunmaktadır. Çalışmamızda Oğuz yurdunun bilicisi, ak sakallı piri ve akıl hocası Dede Korkut'un duası, Türk kültüründe devlet algısı çerçevesinde incelenmiştir. Her hikâyenin sonunda kopuzuyla halkının iki cihanda mutlu olması için dua eden Dede Korkut aynı zamanda devletin de sonsuza kadar varlığını devam ettirmesini ister. Türk kültüründe kutsal yer-su kültü etrafında şekillenen bu duada devlet, dağ, ağaç ve su ile özdeş kabul edilmiştir. Kutlu dağlar ile devletin büyüklüğü, coşkun akan sular ile devletin sürekliliği, gölgeli ağaçlar ile devletin güçlü köklere sahip olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda Dedem Korkut'un duasında olduğu gibi doğa unsurları ve devlet algısının birbirinden bağımsız düşünülmemeyeceği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut, dua, yer-su kültü, Türk kültürü, devlet algısı

A Study on Turkish State Perception in Dedem Korkut's Prayer

Abstract: Turks are one of the most deeply rooted civilizations from Central Asia to the present day. The geography they have lived in throughout history, their religious beliefs, their nomadic lifestyle and steppe culture have played an important role in the sacredness of the state organization. The basis of this perception of the state, which is considered sacred by the Turks, is the idea of the domination of the world and the duty of being God's blessed representative on earth. Turks, who traveled to different parts of the world, united around the idea of independence and established states. For this reason, Turkish culture is based on the continuity and independence of the state.

Issues related to Turkish culture have been the subject of many studies to date. The Dede Korkut Tales, which tell the political and social lives of Oghuz Turks from different perspectives, are an important source for analyzing the cultural memory of the Turkish nation. Although based on mythological roots, these stories contain many elements belonging to both the pre-Islamic period and the period after the Turks adopted Islam. In our study, the prayer of Dede Korkut, the sage, white-bearded and mentor of the land of Oghuz, is analyzed within the framework of the perception of the state in Turkish culture. At the end of each story, Dede Korkut, who prays for his people to be happy in two worlds with his kopuz, also wants the state to continue its existence forever. In this prayer, which is shaped around the cult of sacred land and water in Turkish culture, the state is considered identical with mountains, trees and water. Blessed mountains symbolize the greatness of the state, rushing water symbolizes the continuity of the state, and shady trees symbolize the strong roots of the state. In this context, as in Dedem Korkut's prayer, it has been determined that the elements of nature and the perception of the state cannot be considered independent of each other.

Key Words: Dede Korkut, prayer, ground-water cult, Turk culture, state perception.

Giriş

Bir devletin önde gelen özelliklerinden biri teşkilata sahip olmaktır. “Zira devletin içerisinde yaşayan bireyleri daha mesut kılmak için belirli bir düzene ve aynı zamanda teşkilata ihtiyaç vardır. Bu teşkilat yapısı devletin milli şuur, adalet, egemenlik gibi konularının tamamlayıcısı, düzen ve disiplini sağlayan unsurdur” (Baykara, 2001:169). Türklerin yaşadığı coğrafya düşünüldüğünde “düşmanın ne zaman ve nerede karşısına çıkacağı belli olmadığından, yaşamak için savaşılmaya hazır olunmalıydı. Bu amaçla disiplin ve düzen de önemli birer etkeni” (Özdemir, 2017: 29).

Devlet teşkilatı, yazılı olmayan hukuk kuralları <töre>, din, ekonomi ve coğrafi şartlar etrafında şekillenir. Diğer bir ifade ile devlet ve sosyal hayat şartlarının yakından ilgili olduğu

* Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: reyyan.ozkiliç@ohu.edu.tr

söylenbilir. Bu bağlamda “Türklerin büyük bir kısmı geçimini hayvancılıktan sağladığı için yağmuru, yeşil alanları, kışın ılık bölgeleri, yazın yaylaları kovalamak zorunda kaldıklarından, devamlı olarak göç halinde bulunuyorlardı” (Tekin, 2019:82). Görüldüğü üzere Türklerin göçebe yaşam tarzı devlet teşkilatı üzerinde etkili olmuştur.

Türklerin devlet teşkilatını oluşturan unsurların başında “Bozkır Kültürü” yer alır. Orta Asya bozkırlarının sert ve kurak şartları insanların bir topluluk etrafında birleşmelerini de beraberinde getirir. 4600 metre yüksekliğe sahip Altay dağlarının çevrelediği bu bozkırlarda beraberliğin ve düzenin sağlanması için yasalara ihtiyaç vardır. Kışın karların yerden kalkmadığı ve nehirlerin buz tuttuğu, yazın ise güneşli gün sayısının sınırlı olduğu coğrafyada hayatta kalabilmenin yolu güçlü bir devlet teşkilatına sahip olmaktan geçer. Türkler tüm bu zor şartlar altında uzun süre egemenlik sağladıklarından bölgede güçlü bir devlet olarak tanınmışlardır (Roux, 2004:119).

Bozkır coğrafyası ve yaşanması zor iklim şartları Türklerin kültürü üzerinde büyük etkiler yaratmıştır. “Türk toplumlarının kendilerine mahsus bu kültür tipi “Bozkır kültürü” olarak ifade edilmektedir” (Balcı, 2018: 73). Gündelik yaşam pratiklerinden sanat anlayışına, gelenek ve göreneklerden edebiyata kadar pek çok alan bu bozkır kültüründen doğrudan etkilenmiştir.

Türklerin Bozkır kültürü ile besleyerek oluşturdukları Türk Edebiyatı’nın sayısız örneği vardır. Bu örnekler içerisinde Dede Korkut Hikâyeleri ayrı bir yere ve öneme sahiptir. Kitabın “bilinen iki nüshasından biri 1815 yılında Almanya’nın Dresden şehrindeki Kraliyet Kütüphanesinde ve diğeri de 1952 yılında Vatikan Kütüphanesinde bulunmuştur. Bu iki yazma nüshadan Dresden’de bulunan yazma bir mukaddime ve on iki destanî anlatma, Vatikan’da bulunan nüsha ise bir mukaddime altı destanî anlatma içermektedir” (Ekici, 2019:5). “Dede Korkut Kitabının Günbet yazması İran’ın Türkmen-Sahra bölgesinde yaşayan Veli Muhammed Hoca tarafından keşfedilmiş” (Erdoğan, 2020: 28) ve “Salur Kazan’ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi” adıyla 2019 yılında yayınlanmıştır. İçerik özellikleri göz önüne alındığında ise hikâyeler “Türk tarihine yön veren fikir ve değerler birikiminin yansıdığı/ yansıtıldığı anlatımlar bütünüdür” (Eliuz, 2001:63). Oğuz Türklerine ait bu hikâyeler Türk kültürünü farklı açılardan yansıtır.

Dedem Korkut’un Duası ve Devlet Algısı

Türkler güçlü bir teşkilat yapısına sahiptir. Üzerinde buldukları coğrafya ve yaşam şekilleri göz önüne alındığında bağımsızlık, teşkilatın devamı için oldukça önemlidir. Bağımsız bir teşkilat anlayışına sahip Türkler için devletin en büyük kaynağı Tanrı’dır. Bir geçiş dönemi eseri olması sebebiyle Dede Korkut Hikâyeleri içerisinde net biçimde bağımsız ve güçlü bir devlet algısı yer almakta diğer taraftan İslam medeniyeti dairesindeki çeşitli unsurlarla bu yapı beslenmeye devam etmektedir. Hikâyelerde hem devlet gücünün hem de İslamî unsurların birlikte yer aldığı durumlardan birisi de her boy sonunda Dedem Korkut’un kopuzuyla gelerek dua ettiği bölümlerdir.

“Dede Korkut Kitabında, Müslümanlığın temellerine dayanan inanışları, İslâm menkibelerini, İslâm tarihi ile ilgili kişileri ve unsurları, bunların hayatına dair bilgileri izlemek mümkündür” (Gökyay, 1971: 69) Dede Korkut Hikâyeleri’nin Türklük bilinci ve İslam inancı açısından en önemli simgelerinden biri olan dua, hikâyelerin tamamında yer alır. Kitabın “Mukaddime’si besmeleyle başlar, boyların (hikâyelerin) çeşitli yerlerinde Peygamber’e salâvatlar getirilir ve her boy, anlatıcının yani Dede Korkut’un, duasıyla biter” (Yılmaz, 2010:144). Bu durum hikâyelerin Türk kültürünü ve İslam medeniyetini birleştirici bir yapıda olduğuna işaret eder.

“Dede Korkut Kitabı’nda Dede Korkut, toylarda, düğünlerde, ad verme ve diğer mutluluk verici işlerde kut’lu sözlerin sahibi olarak mekâna, zamana ve kişilere kut kazandırmak, bir kazayı belayı defetmek amacıyla” (Çeribaş, 2021:1199) dua eder. “Dede Korkut, her hikâyenin sonunda “yöm verir” yani “istek ve dilek duaları”nda bulunur. Bu

kalıplaşmış dualar, “Yöm vireyim hanum” hitabından sonra başlar” (Güzel, :2008:443). Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu, Salur Kazanın Evinin Yağmalandığı Boy, Bay Büre Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Kazan Beg Oğlu Uruz Begin Tutsak Olduğu Boy, Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyu, Kazılık Koca Oğlu Yegenek Boyu ve Begil Oğlu Emren Boyu adlı hikâyelerin sonunda Dede Korkut şu şekilde dua eder:

“Yırlü kara tağlaruñ yıkılmasuñ,
Kölgelüçe kaba ağacuñ kesülmesuñ,
Kamın akan görklü suyuñ kurımasuñ
Kanatlaruñ uçları kırılmasuñ.
Çapar iken ağ boz atuñ bedrümesün,
Çalışanda kara polat öz kılıcuñ gedilmesün,
Dürtişür iken ala gönderüñ ufanmasun,
Ağ pürçeklü anañ yiri behişt olsun,
Ağ sakallu babañ yiri uçmağ olsun.
Hak yanduran çırağüñ yana tursun,
Kadir seni namerde muhtaç eylemesün hanum hey!” (Ergin, 2004: 95).

Dedem Korkut’un bu duası Türk kültüründeki kutsal “yer-su kültü” ile doğrudan ilgilidir. Dağ, ağaç ve su kültleri Türk mitolojinin temel taşlarından. Şamanizm inancının etkisi ile Türkler dünya üzerindeki her şeyin bir ruhu olduğuna inanmışlar ve bu doğrultuda çeşitli inançlar geliştirmişlerdir (İnan, 1995:48). Bu inançlar ayrı ayrı incelendiğinde kültürün güçlü bir devlet algısına işaret ettiği söylenebilir.

Mitolojide ağaç kültü, sembolik olarak büyük bir güce sahiptir (Roux, 2005:16). Orta Asya bozkırlarında konar göçer bir yaşam sürdüren Türkler için ağaç etkileyici bir unsurdur. Evrenin merkezi olarak kabul edilen ağaç yeraltı, yeryüzü ve gökyüzü arasındaki konumu ile üç dünyaya hâkimdir. Bu açıdan mitolojide yeraltı ruhları ile Gök Tanrı arasında bir ulaşım aracı olarak görülmüştür. Kutsal kabul edilen ağaç, Tanrı’nın yeryüzündeki simgesidir. Altayların Yaratılış Destanı’na da konu olan ağaç, başlangıçta dalsız ve budaksız olarak tasvir edilir. Sonrasında Tanrı’nın isteği ile bu ağaçtan dokuz kişi yaratılmış, bu dokuz kişiden de dokuz oymağın türemesi emredilir (Ögel, 2010:453). Diğer bir ifade ile ağaç, insanın atası olarak kabul edildiğinden “hakan soyunun Tanrı tarafından ağaç ile yeryüzüne indirilmesi fikri ve ağacın Tanrı’nın yeryüzündeki temsilcisi olduğuna dair şamanistik dünya görüşü, ağacı İslamiyet’ten önceki Türk düşüncesinde kutsallaştırmıştır” (Erdoğan, 2014: 17).

Türk mitolojisinde ağacın kutsal kabul edilmesi soyun ve hükümdarlığın sembolü olmasıyla yakından ilgilidir. Bu açıdan bakıldığında Dedem Korkut’un duasında yer alan “Gölgelice kaba ağacın kesilmesin!” cümlesi milletin ve devletin devam etmesine yönelik bir ifadedir. Burada “kaba” ve “gölgelice” ifadeleri birlikte kullanılır. Mitolojik açıdan bakılacak olursa “bir ağacın kutsal olarak kabül edilmesi için aranılan özelliklerinden biri gölgesinin geniş ve koyu olmasıdır. “Kutsal”ı sembolize eden kutsal ağacın gölgesi, geniş ve koyu olmalıdır. Çünkü kutsal sığınılan, korunulan şeydir. Türk mitolojisinde zorda kalanlar “kaba ağaç”ın “kölgesi”ne sığınmaktadırlar. Dolayısıyla Tanrı’ya sığınır” (Ergun, 1998:80). Evin önüne dikilen bir ağacın aile saadetini ve huzurunu temsil etmesi gibi (Ergun, 2012:363) geniş dalları olan büyük bir ağacın devleti temsil ettiği söylenebilir. Türk kültüründe devlet, toplumdaki her bireyi kolları altında sarmalayan ve gücünü halktan alan bir yapıya sahiptir. O nedenle ağacın korunması, ruhuna saygı gösterilmesi hem aileye hem de devlete bağlılığın sembolü olarak ele alınabilir. Diğer bir ifade ile gölgelice kaba ağacın kesilmemesi ve bağımsız devletin sonsuza kadar yaşaması arasında güçlü bir bağ olduğu söylenebilir.

Dedem Korkut’un duası içerisinde eski Türk inancının izleri bulunur. Bunlardan biri dağ kültürüdür. Bu kült “Türkün dünya görüşüne uygun olarak tek Tanrı/Gök Tanrı inanç temeline dayanmaktadır. Türk kültüründe dağ, büyüklük, azamet, ihtişam, renk, bereket, şekil, kudret, nebatat, işit verme vb. bakımlardan yeryüzünde Tanrı’nın bazı sıfatlarını sembolize

eder” (Ergun, 2003:75). Diğer bir ifade ile dağlar gökyüzüne yakın olması ve zirvelerinin mavi-beyaz görünmesi sebebiyle Tanrı mekânı olarak kabul edilir (İnan, 1995:49). Tüm bu özellikleri göz önüne alındığında dağlar “üzerlerinde yaşayan hayvanlara barınma ve beslenme imkânları sunmaları, göçer evli Türk yaşam biçiminin vazgeçilmez bir unsuru olmuşlardır” (Bakırcı, 2023:2).

Dağların koruyuculuğu ve kutsallığı Dedem Korkut’un duasında kendine yer bulur. Duada bulunan “Yerli kara dağların yıkılmasın!” ifadesi Türk inanç sistemindeki “Kutlu Dağ” sembolü ile açıklanabilir. Dede Korkut Hikâyeleri’nde dağ ile hakanın soyu arasında bir bağ bulunur. Bu bağ dağların canlı bir varlık olarak kabul edilmesiyle yakından ilgilidir. Hakan yaşamaya devam ettiği sürece dağlar yeşildir. Ancak hakan vefat ettiğinde dağlarda bulunan sular kurur, otlar çürür. (Ergun, 2003: 79-80). Diğer bir ifade ile dağ ve hakan arasında kurulan bağdan hareketle hakanın vefatı ve dağın yıkılması arasında bir ilişki olduğu söylenebilir. Çünkü hakanın bu dünyadan göç etmesi dağların yıkılması demektir. Bu açıdan bakıldığında hanlığın devam etmesi ve dağın canlılığı arasındaki bağ dışında Dedem Korkut’un duasında yerli kara dağlar ile devletin özdeşleştirildiğini söylemek mümkündür.

Yer-su kültürlerinin bir parçası olan su, mitolojik olarak evrenin yaratılışının özüdür. “Su yaratılışın temel noktası olduğundan mitolojik şuurda önemli bir konum üstlenmiş durumdadır” (Bayat, 2007:248). Kültür açısından son derece önemli olan su unsuru, Dede Korkut Hikâyeleri’nde de oldukça geniş bir kullanım alanına sahiptir. Diğer bir ifade ile “Su kültü, Dede Korkut hikâyelerinde hayatın akışını belirleyen ana inanç kalıplarından birisidir.” (Ergun, 2013: 314). Dedem Korkut’un duasında yer alan “Taşkın akan güzel suyun kurumamasın!” ifadesi ile Türk kağanlarına verilen kut arasında bir ilişkidir söz etmek mümkündür. Türk mitolojisine göre Tanrı kutu ile bireye ve devlete bolluk-bereket verilir. Tanrı kutunun kaybedilmesi ya da yok olması ise koruyucu gücün ortadan kalkması anlamına gelir. Diğer bir ifade ile Dedem Korkut bu duasında devletin üzerindeki Tanrı kutunun eksik olmamasını dilemektedir (Ergun, 2013:315).

Türklerde su, devlet algısının önemli bir parçasını oluşturmakla beraber vatani sembolize eder. Türkler, suyun yaşam kaynağı olması, arındırıcılığı, bolluk ve bereketi temsil etmesi gibi özelliklerinden hareketle “analık vasfı” yüklemişlerdir. (Bayat, 2006:128). Bu nedenle su kutsal kabul edilir. “Eski Türk inancına göre su, cennetten gelip cennete dönen bir kut olduğuna için, Hakk didarını görmüştür. Hakk’ın yani Gök Tanrı’nın didarını gören ıduktur yani mukaddestir, kutsaldır. Mitolojiye göre İduk olan şey, Tanrı değil ama Tanrısaldır. Tanrısal olan şey de Tanrı’nın sıfatlarına sahiptir” (Ergun, 2013:314). Suyun Tanrı ile olan bağlantısından hareketle günümüzde de kullanılan devlet ana ifadesinde olduğuna gibi hem yaşam kaynağı olması hem de besleyen büyüten özellikleri ile su, Türklerin devlet algısında ön plana çıkar. Çünkü devlet de bireylere üstünde yaşayacak toprak verir ve durmadan akan gittiği yerleri yeşerten su gibi halkını daima ileriye taşır.

Dedem Korkut’un duasında Türk devlet algısı çeşitli yönleriyle ifade edilir. Bu duruma verilecek en belirgin örnek devletin aile ve ocak etrafında şekillenmiş olmasıdır. Türk kültüründe aile ve devlet birbirine benzer özelliklere sahiptir. Özellikle anne ile baba ailenin devamlılığı için çaba gösteren, koruyan, mücadele eden ve evlatlarını aynı çatı etrafında toplayan kişilerdir. Sosyal yapı içerisinde aile birliği devam ettiği sürece devletin de varlığını korunur. Ebeveyn ve evlat arasındaki ilişki devlet ve vatandaş arasındaki ilişkiye benzetilebilir. Tüm bu özellikler göz önüne alındığında Dedem Korkut, “Ak pürçekli anan yeri behişt olsun. Ak sakallı baban yeri uçmak olsun!” ve “Hakkın yandırdığı çırağın yanadursun!” diyerek hem aile birliğinin hem de devlet yapısının korunması için dua etmektedir. Çünkü bir ailenin başında anne ve baba; halkın başında devlet olduğuna sürece soyun devamlılığı sağlanır. Bu nedenle “Türk ailesi, birçok yönüyle devlet teşkilatı ve siyasi sistemin temeli olmuştur” (Tekin, :2019:85).

Türklerde bağımsızlık her şeyden önce gelir. Bu nedenle devletin bağımsız olması, başka bir kültürün ya da devletin egemenliği altında olması kabul edilebilir bir durum değildir. Dede Korkut Hikâyeleri'nde en tepede Bayındır Han'ın yer aldığı ve diğer beylerin bu iktidarı kabul ettiği (Özarlan, 2013:103) bir egemenlik anlayışından söz etmek mümkündür. Devlet dışarıdan ya da içeriden gelen herhangi bir müdahaleyi kabul etmez. Savaş ya da barış gibi durumlarda yalnızca ortak bir köke sahip milletlerin desteğine ihtiyaç duyulur. Bayındır Han ve beyleri tarafından oluşturulan düzen halkın tamamı tarafından benimsenmiş, millî şuur hâline gelmiştir. At, kılıç ve bayrak gibi Türk kültürünün millî değerlerinin işlendiği duada devletin bağımsızlığı için mücadele edenlerin Tanrı tarafından korunması için dua edilir ve Dedem Korkut duasını “Kadir seni namerde muhtaç eylesün hanum hey” diyerek tamamlamaktadır..

Sonuç ve Değerlendirme

Oğuz Türklerinin sosyal ve siyasi hayatlarına dair pek çok bilgiyi içerisinde bulunduran Dede Korkut Hikâyeleri, köklü bir geçmişe sahip Türk milletinin kültür kitabı olarak kabul edilebilir. Güçlü bir devlet algısına sahip Türklerde devlete verilen önemin göstergeleri Dede Korkut Kitabında bulunmaktadır. İslamî unsurları da bünyesinde barındıran bu hikâyelerde Türk devlet algısının vurgulandığı yerlerden birisi de hikâyelerin sonunda Dede Korkut'un söylediği dualardır. Bu açıdan Dede Korkut'un en önemli özelliği dualarının Allah tarafından kabul edilmesidir. Çünkü Dede Korkut'un gönlüne Tanrı'nın ilham verdiği bilinmekte ve onun sözlerinin kabul olacağına inanılmaktadır. Günümüzden geriye doğru bakıldığında bütün Türk devletlerinin temelinde Dede Korkut'un duasından izlerin yer aldığı ve tüm iyi dileklerin gerçekleştiği görülmektedir.

Dua, insanın kendisine verilen bütün nimetlerden dolayı Tanrıya şükranlarını sunduğu bir ibadet olmanın yanı sıra Tanrıdan dilek veya istekte bulunma yönüyle de ele alınabilir. Dedem Korkut'un her hikâyenin sonunda kopuzuyla birlikte Tanrıya Türk devletinin bekası için dua etmesi dini ve milli unsurlar içermesi bakımından önemlidir. Dua içerisinde ağırlıklı olarak kullanılan dağ, ağaç ve su kültleri yalnızca doğa tasviri olmaktan çok devletin özelliklerini yansıtmak için kullanılan birer semboldür. Bu açıdan bakıldığında dağların yıkılması, ağacın kesilmesi ve suyun kuruması devletin de sona ermesi anlamına gelir. Diğer taraftan yücelen dağlar, güçlü köklere sahip ağaçlar ve akıntılı akan sular Türk devlet algısının doğa unsurlarından bağımsız olmadığını aynı zamanda teşkilat yapısının devamlılığını da ifade etmektedir. Sonuç olarak Dede Korkut Hikâyeleri'nde doğa üzerinden Türk devlet algısının kutsal ve sonsuz olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- BAKIRCI, Nedim, (2023), Türk Masallarında Olağanüstü Dağlar, Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 5.
- BALCI, Cengiz, (2018), Türk Devlet Töresi, Bilge Oğuz Yayınlar: İstanbul.
- BAYAT, Fuzuli, (2006), Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı, Ötüken Yayınları: İstanbul.
- BAYAT, Fuzuli, (2007), Türk Mitolojik Sistemi, Ötüken Yayınları: İstanbul.
- BAYKARA, Tuncer, (2001), Türk Kültür Tarihine Bakışlar, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları: Ankara.
- ÇERİBAŞ, Mehmet, (2021) Türk Kültüründe Kut İnancı ve Kut Aktarma Yolları, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, Cilt 14, Sayı 36.
- EKİCİ, Metin, (2019), 13. Dede Korkut Destanı: “Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi” Boyunu Beyan Eder Hanım Hey!, Millî Folklor Dergisi, Yıl 31, Sayı 122.
- ELİUZ, Ülkü, (2001), Dede Korkut Hikâyelerindeki Şahıs Kadrosunun Karakter Yapısı Bakımından İncelenmesi, Bilig Dergisi, Sayı 18.ü,
- ERDOĞAN, Hilal, (2014), Dede Korkut Oğuznamelerinde Doğa, İnsan ve Mekân İlişkileri, (Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.

- ERDOĞAN, Meryem, (2020), Dede Korkut Hikâyeleri'nin Jung'un Arketipler ve Psikolojik Tipler Kuramı Bağlamında İncelenmesi, (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ERGİN, Muharrem, (2004), Dede Korkut Kitabı, Türk Dil Kurumu: Ankara.
- ERGUN, Metin, (1998), Türk Ağaç Kültü İnancının Dede Korkut Hikayelerindeki Yansımaları, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten, Cilt 46, Sayı 1.
- ERGUN, Metin, (2013); Türk İnanç Sistemine Göre Dede Korkut Hikâyelerinde Su Kültü, Türk Halk Edebiyatı İncelemeleri, Saim Sakaoğlu Armağanı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü: Ankara.
- ERGUN, Pervin (2003). Dede Korkut Hikayeleri'nde Dağ Kültü, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten, Cilt 51 Sayı 2.
- ERGUN, Pervin. (2012), Türk Kültüründe Ağaç Kültü, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları: Ankara.
- GÖKYAY, Orhan Şaik, (1971) Dede Korkut Destanlarında İslami Unsurlar, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten.
- GÜZEL, Abdurrahman, (2008), Dede Korkut Hikâyeleri Bağlamında Dua, Turkish Studies, Cilt 2, Sayı 2.
- İNAN, Abdulkadir (1995), Tarihte ve Bugün Şamanizm, Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara.
- ÖGEL, Bahaeddin. (2010). Türk Mitolojisi I-II. Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara.
- ÖZARSLAN, Bahadır Bumin, (2012), Dede Korkut Hikâyelerinde Egemenlik Kavramı, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Sayı 35.
- ÖZDEMİR, Mehmet Niyazi (2017), Türk Devlet Felsefesi, Ötüken Neşriyat: Ankara.
- ROUX, Jean Paul, (2004), Türklerin Tarihi, Kabalcı Yayınevi: İstanbul.
- ROUX, Jean Paul, (2005), Orta Asya'da Kutsal Bitki ve Hayvanlar, Kabalcı Yayınevi: İstanbul.
- TEKİN, Şafi, (2019), Türklerde Devlet Kimlik İlişkisi: Devlet Kimliği, Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi, Cilt:1, Sayı:2.
- YILMAZ, Kemale, (2010), Dede Korkut Destanı'nda Dua, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Cilt 5, Sayı 2.